2.2.1. Hanefi Mezhebi

Hanefi mezhebi, **İmam Âzam Ebû Hanife**'nin görüşleri ve eğitim çalışmaları ile oluşmuştur. İmam Âzam Ebû Hanife'nin (h.80/m.699 – h.150/m.767) asıl adı Nu'man b. Sâbit'tir. Kûfe'de doğdu. Küçük yaşta hafız oldu. İlme olan sevgisi, onu önce Kelam ilmine daha sonra da Fıkıh ilmine yöneltti. İmam Âzam Ebû Hanife'nin ilk önce Kelam ilmiyle uğraşması ve bu alanda eserler yazması, Fıkıhta hüküm vermek için doğru bir inancın önemini ,bizlere göstermektedir. Ebû Hanife ibadet, ilim ve ticaret hayatını uyumlu bir şekilde sürdürmüştür. Ebû Hanife, kısa zamanda kabiliyeti ve gayreti ile Fıkıh ilminde zamanının en meşhurlarından olmuştur. Hocalarıyla ilgili şöyle demiştir: *"Hz. Ömer'in, Hz. Ali'nin, Abdullah b. Mes'ud'un ve Abdullah İbn Abbâs'ın fıkhını onların öğrencilerinden aldım."*[21]

İmam Serahsi'nin el-Mebsût adlı kitabı, Hanefi mezhebinin ilk kaynaklarındandır.

En çok istifade ettiği hocası Hammad b. Ebi Süleyman'dır. Emevilerin son döneminde ve Abbasilerin ilk döneminde yaşamıştır. 70 yaşında iken Bağdat'ta vefat etmiştir. Mezarı, Bağdat'ta Dicle nehri kenarında kendi adıyla anılan Âzamiye mahallesindeki İmam Âzam camisi yanındadır.

İmam Âzam'ın fıkıh ilmindeki görüşleri daha çok öğrencileri tarafından kaleme alınmıştır. Kendisinin daha çok Akaid ile ilgili beş eseri vardır: el-Fıkhu'l-Ekber, el-Fıkhu'l-Ebsat, el-Âlim ve'l-Müteallim, er-Risâle, el-Vasiyye.[22]

YORUMLAYALIM

İmam Ebû Hanife'nin içtihadına bir örnek:

" İmam Evzâî, Ebû Hanife'ye şöyle sordu:

- Namazda rükûya giderken ve rükûdan doğrulurken niçin ellerinizi kaldırmıyorsun?

- Çünkü Resulullah'tan (s.a.v.) bunu yaptığına dair sahih bir rivayet gelmemiştir.

- Haber nasıl sahih olmaz? Bana Zührî, Sâlim'den, o da babasından (r.a.) "Resulullah'ın (s.a.v.) namaza başlarken, rükûya varırken ve rükûdan doğrulurken ellerini kaldırdığını" haber verdi.

- Bana da Hammad, İbrahim'den, Alkame'den, el-Esved'den ve Abdullah b. Mes'ûd'dan (r.a.) "Resulullah'ın (s.a.v.) yalnız namaza başlarken ellerini kaldırdığını ve namazdayken bir daha da ellerini kaldırmadığını" haber verdi.

- Ben sana Zührî, Sâlim, babası yoluyla Hz. Peygamber'den haber veriyorum, sen ise bana Hammad ve İbrahim haber verdi diyorsun?

-Hammâd b. Ebî Süleyman, Zührî'den, İbrahim de Sâlim'den daha fakihtir. İbn Ömer'in sahabi oluşu ayrı bir fazilettir, ancak fıkıhta Alkame ondan geri değildir. el-Esved'in birçok meziyetleri vardır. Abdullah'a gelince, o Abdullah'tır!

Bu cevap üzerine Evzâî, susmayı tercih etmiştir. "

(Hayreddin Karaman, İslam Hukuk Tarihi, s. 138-139)

İmam Ebû Hanife, kendisiyle münazara yapan müçtehide nasıl bir yöntemle karşılık vermiştir? Yorumlayınız.

---

21 M. Ebû Zehra, Ebû Hanife, s. 44.
22 Zehebî, Menâkıb, s. 20-21; M. Ebû Zehra, Târihü'l Fıkh, C 2, s. 161; A. Emin, Duha'l İslam, C 2, s. 185; el-Mekkî, Menâkıb, C 1, s. 74-78.

İmam Âzam'ın kabrinin yanındaki Âzamî camisi, Bağdat-Irak

BİLGİ KUTUSU

İmam Âzam'ın görüşleri ve ilmi mirası öğrencileri aracılığıyla yayılmıştır. Öğrencilerinden İmam Muhammed ile İmam Ebû Yusuf'a "imameyn" adı verilir. Ayrıca İmam Züfer ve Hasan b. Ziyad gibi pek çok öğrencisi vardır.

Hanefi mezhebinde hüküm çıkarılırken önce Kur'an'ı Kerim'e müracaat edilir. Sonra Peygamberimizin sünnetine daha sonra da sahabe icmasına ve sahabe sözüne bakılır. Bu üç delilde hükmü bulunmayan konularda ise kıyas, istihsan, örf gibi usullerle hüküm çıkarılır. Ebû Hanife hüküm çıkarırken tâbiîn fetvasına bağlı kalmamıştır.[23]

Hanefi mezhebi; günümüzde Türkiye, Orta Asya, Türk Cumhuriyetleri, Balkanlar, Kafkasya, kısmen Hint kıtasında, Ortadoğu ve Mısır'da yayılmıştır. [24]

Her dönemde Hanefi mezhebi, fıkhi sorunlara çözüm üretmede en aktif mezhep olmuştur. İmam Âzam ve talebeleri fıkhi meseleleri tartışarak, gerçekleşme ihtimali olan durumlar üzerinde de durarak fıkhi hükümler ortaya koymuşlardır.[25]

kıyas: Hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak özellik ve benzerliğe dayanarak Kur'an-ı Kerim veya sünnette hükmü belirtilen bir meseleye göre belirleme.

istihsan: Bir şeyi iyi ve güzel görme, rağbet etme, tercih etme. Fıkıh âliminin özel bir delile dayanmak suretiyle genel fıkıh kurallarından ayrılması. İslam fıkhında birey veya toplum herhangi bir meselede sıkıntıya düşünce müçtehidin insanlar için en kolay olanı almak amacıyla kıyası terk etmesi. Müçtehidin bir meselede icma, zaruret, örf, maslahat gibi özel ve daha kuvvetli görünen bir delile dayanarak o meselenin benzerlerinde izlenen genel kuraldan ve ilk hatıra gelen çözümden vazgeçerek hukukun amacına daha uygun bulduğu başka bir hüküm vermesi; açık kıyasa karşı gizli kıyası tercih etmesi.

örf: Aklın ve dinin iyi ve güzel bulduğu, akıl tarafından reddedilmeyen güzel şeyler. Toplumun alışkanlık hâline getirdiği söz veya davranış olarak sürdürdüğü durumlar.

23 Hüseyin b. Ali es-Saymerî, s. 10; Muvaffak b. Ahmed el-Mekkî, s. 74.
24 Ali Bardakoğlu, "Hanefi Mezhebi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 16, s. 13.
25 bk. Ali Bardakoğlu, "Hanefi Mezhebi", TDV İslam Ansiklopedisi, C 16, s. 10.